

17. Розслідування торгівлі людьми : навч. посібник / М. І. Андрієнко, О. В. Бардацька, А. Ф. Волобуєв та ін. : за ред. П. В. Коляди. – К., 2009.

Чорноус Ю. Н. Актуальные вопросы формирования криминалистической методики расследования преступлений международного характера. Проблемы борьбы с международной преступностью, которая представляет угрозу как всему мировому сообществу, так и отдельным государствам, основным правам и свободам человека, сегодня особенно актуальны. В статье обоснована необходимость формирования криминалистической методики расследования преступлений международного характера, разработки соответствующих криминалистических рекомендаций.

Ключевые слова: криминалистическая методика, преступления международного характера, криминалистическая характеристика, криминалистические рекомендации, международное сотрудничество.

Chornous Yu. M. Pressing issues of forming forensic methodology of investigation international crimes. The problem of combating international crime, which constitutes a threat to the world community as a whole and individual states, fundamental rights and freedoms, today appeared particularly acute. The paper substantiates the necessity of forming methods of criminological investigation of crimes of an international character, the development of appropriate forensic recommendations.

The author has shown general and forensic features, including criteria of forensic classification of crimes of international nature. Attention has been paid to the need for initial and subsequent stages of the investigation of such crimes.

It is concluded that the effective achievement of objectives in the investigation of crimes of international nature may contribute to ensure the organization of simultaneous investigation of several crimes by law enforcement agencies of foreign countries if they pass under the jurisdiction.

Keywords: forensic methods of investigation, crimes of an international character, forensic characterization, forensic advice, international cooperation.

Надійшла до редакції 19.02.2015

Березняк В. С.

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.13+341.44

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ ПЕРЕКЛАДАЧА ПІД ЧАС ВИДАЧІ ОСІБ (ЕКСТРАДИЦІЇ)

Досліджено проблемні питання, пов'язані із залученням перекладача під час видачі осіб (екстрадиції). Висвітлено шляхи вирішення проблем, які виникають під час залучення перекладачів до процесу екстрадиції.

Ключові слова: витрати, екстрадиція, компетентність, перекладач.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток міжнародних відносин України у сфері протидії злочинності обумовив імплементацію у національне кримінально-процесуальне законодавство нових правових інститутів, серед

яких інститут екстрадиції зайняв одне з чільних місць у Кримінальному процесуальному кодексі України.

Ефективність міжнародного співробітництва під час кримінального провадження багато в чому залежить від нормативно-правової регламентації процесуального порядку його здійснення. У зв'язку з цим всі питання, пов'язані із видачею осіб (екстрадиція), які вчинили кримінальне правопорушення, потребують чіткого нормативного визначення у законодавстві України. Однак до цього часу окремі аспекти екстрадиційних правовідносин знаходяться за межами поля правового регулювання. Зокрема не знайшли належного закріплення у вітчизняному законодавстві питання, пов'язані із залученням до екстрадиційних процедур перекладача. Остання обставина свідчить про актуальність дослідження даної проблематики.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання залучення перекладачів до кримінального процесу неодноразово розглядалося як у роботах вітчизняних, так і зарубіжних вчених, серед яких О.М. Бандурка, О.А. Банчук, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль, С.В. Ківалов, Л.М. Лобойко, С.М. Міщенко, В.Я. Тацій, В.М. Тертишник та ін.

Аналіз публікацій зазначених дослідників свідчить, що однакості поглядів стосовно окреслених питань до цього часу не вироблено. Крім того, майже не приділено уваги аспектам залучення перекладачів під час здійснення процесуальних дій щодо видачі осіб (екстрадиції). Тому зазначене питання потребує окремого наукового дослідження.

Метою статті є висвітлення шляхів вирішення проблем, які виникають під час залучення перекладачів до процесу екстрадиції.

Виклад основного матеріалу. У п.п. а) і ф) ч. 3 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р. та у п.п. а) і е) ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р. зазначено, що кожен має право: бути терміново і докладно повідомленим мовою, яку він розуміє, про характер і підставу пред'явленого йому обвинувачення; користуватися безплатною допомогою перекладача, якщо він не розуміє мови, використовуваної в суді, або не говорить цією мовою [1; 2].

Зазначені загальні положення знайшли місце й у національному законодавстві України (ст.ст. 29, 68 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) та ін.) [3]. Крім того, законодавцем було приділено увагу і окремим питанням залучення перекладачів під час видачі осіб (екстрадиції), що знайшло висвітлення у конкретних нормах КПК.

Так, ч. 2 ст. 581 КПК визначає, що особі, стосовно якої розглядається питання про видачу, і яка не володіє державною мовою, забезпечується право користуватися послугами перекладача, а також отримати переклад судового рішення та рішення центрального органу України мовою, якою вона користувалася під час розгляду. Крім того, ч. 5 ст. 584 «Застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для забезпечення видачі особи (екстрадиційний арешт)» КПК регламентовано, що у разі якщо особа, щодо якої вирішується питання про тримання під вартою, не володіє державною мо-

вою, їй забезпечується участь перекладача [3].

Незважаючи на те, що зазначені норми міжнародних нормативно-правових актів були імплементовані до національного законодавства, окремі питання їх реалізації до цього часу залишаються невирішеними. Розглянемо деякі з них.

Відповідно до ч. 1 ст. 68 КПК, у разі необхідності у кримінальному провадженні перекладу пояснень, показань або документів сторони кримінального провадження або слідчий суддя чи суд *залучають відповідного перекладача (сурдоперекладача)*. Згідно з положеннями цієї статті, перекладач зобов'язаний прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду (п. 1 ч. 3 ст. 68 КПК).

По-перше, положення чинних нормативно-правових актів не дають вичерпного переліку підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань або приватних перекладачів (наприклад, Асоціація перекладачів України), до яких необхідно надсилати відповідні офіційні документи з вимогою або зверненням про залучення штатних перекладачів до кримінального провадження.

У зв'язку з цим можна сказати, що кожен, хто володіє мовою особи, стосовно якої вирішується питання про екстрадицію, а також мовою кримінального провадження України, не може бути зобов'язаний здійснювати послуги перекладача. Втім, чинне законодавство містить окремі норми, які, на наш погляд, безпідставно суперечать цьому твердженню. Так, ч. 1 ст. 585 Кримінального кодексу України від 5.04.2001 р. № 2341-III (далі – КК) передбачає кримінальну відповідальність за відмову перекладача без поважних причин від виконання *покладених на нього обов'язків* у суді або під час провадження досудового розслідування, здійснення виконавчого провадження, розслідування тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України [4]. Однак КК не визначає яким чином перекладач набуває цих обов'язків.

Слід звернути увагу на те, що законодавче забезпечення проблем залучення необхідних фахівців для виконання завдань кримінального провадження останнім часом зазнало деякого покращення. Зокрема до законодавчих актів, які нещодавно були прийняті, можна віднести Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.07.2011 р. № 3460-VI [5]. У зв'язку з прийняттям цього закону процедура залучення захисника під час кримінального провадження стала більш чіткою, що позитивно впливає на ефективність здійснення правосуддя в Україні.

На практиці уповноважена службова особа, що здійснює затримання на території України особи, яка розшукується іноземною державою у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення, як правило, звертається з клопотанням у державні органи (приватні установи), що мають штатних перекладачів, з проханням забезпечити участь перекладача під час вирішення питання про видачу особи (екстрадицію).

Наприклад, в якості перекладача уповноваженою службовою особою можуть бути залучені:

- працівники дипломатичних або консульських установ;

- працівники освітянських установ (шкіл, ліцеїв, вищих навчальних закладів);
- працівники приватних установ, які надають послуги з перекладу;
- Бюро перекладів Торгово-промислової палати України (Міністерство внутрішніх справ України є основним замовником [6]).

Керівник відповідного державного органу (приватної установи) таке клопотання може задовольнити і скерувати перекладача в розпорядження відповідного органу. Однак ефективність роботи відповідного фахівця викликає чимало запитань, оскільки:

- перекладач повинен погодитися на запропоновану оплату праці у розмірі, визначеному Інструкцією про порядок і розміри компенсації (відшкодування) витрат та виплати винагороди особам, що викликаються до органів досудового розслідування, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним спеціалізованим установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 01.07.1996 р. № 710 [7], а керівник повинен погодитися на те, щоб зберегти за цим робітником середньої заробітної плати за весь час, затрачений ним у зв'язку з явкою та викликом до органів досудового розслідування, прокуратури, суду;

- відсутні будь-які критерії визначення ефективності роботи перекладачів. У зв'язку з цим залучений перекладач може витратити час на виконання більш високооплачуваної роботи, тоді як необхідно здійснювати, наприклад, переклад документів, пов'язаних з екстрадицією.

Крім того, отримання зазначеного звернення керівниками вищезгаданих установ, підприємств чи організацій не означає, що вони нададуть свої послуги. Інакше кажучи, відповідне прохання може бути не задоволене.

По-друге, залишається не визначеним питання компетентності перекладача, який залучається під час вирішення питання про видачу осіб (екстрадицію).

Як зазначають О.А. Банчук, Л.М. Лобойко, для того щоб скласти уявлення про характеристику того чи іншого учасника кримінального провадження, доцільно розглянути певні елементи, серед яких автори виділяють і *вимоги процесуального закону, яким повинен відповідати перекладач, або обставини, що викликають його участь* [8, с. 19].

Відповідно до ч. 4 ст. 68 КПК, перед початком процесуальної дії сторона кримінального провадження, яка залучила перекладача, чи слідчий суддя або суд пересвідчуються в особі і *компетентності* перекладача. Однак критерії, за якими слід визначати компетентність перекладача, чинним кримінальним процесуальним законодавством не встановлено.

Неоднозначні думки щодо професійних якостей перекладача у кримінальному судочинстві спостерігаються і у роботах вітчизняних вчених. Зокрема В.М. Тertiшник вважає, що перекладач – це будь-яка не зацікавлена у результаті справи особа, що вільно володіє мовою, якою ведеться процес, а також мовою окремих учасників процесу, яка залучається до участі в криміна-

льному судочинстві для сприяння правосуддю шляхом здійснення необхідного перекладу [9, с. 262].

Автори Науково-практичного коментаря Кримінального процесуального кодексу України за редакцією С.В. Ківалова, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченка вважають, що для призначення особи перекладачем у кримінальному провадженні необхідно дотримуватися двох важливих умов: особа повинна вільно володіти необхідною мовою і бути незаінтересованою у результатах кримінального провадження [10, с. 200].

На думку колективу авторів іншого Науково-практичного коментаря Кримінального процесуального кодексу України за редакцією В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова, компетентність перекладача повинна перевірятися шляхом вивчення наданих ним документів, що підтверджують його знання мови, переклад якою здійснюється, інших документів (диплом про закінчення відповідного навчального закладу, довідка з місця роботи на посаді перекладача тощо) [11, с. 218].

Як бачимо, науковці вважають, що до перекладача повинні пред'являтися вимоги вільного володіння мовою судочинства і мовою, якою розмовляє особа, що бере участь у справі, наявність документа про спеціальну лінгвістичну або філологічну освіту при цьому не є обов'язковою.

На нашу думку, це повинно бути винятком із правил і застосовуватися тільки якщо предметом є мова, яка широко не розповсюджена, або відсутній перекладач з такої мови, тому що в подальшому можуть виникнути сумніви в якості перекладу (точність та повнота перекладу). Крім того, уповноваженій службовій особі важко зрозуміти, на якому рівні особа, яка залучена в якості перекладача, володіє мовою.

Слід зазначити, законодавча практика має прецеденти спроб до вирішення питання кваліфікації викладачів, які залучаються до виконавчого провадження. Так, відповідно до ст. 14. Закону України «Про виконавче провадження», у разі необхідності під час провадження виконавчих дій державний виконавець або сторони (їх представники) можуть запросити перекладача. *Перекладачем може бути будь-яка дієздатна особа, яка володіє мовами, знання яких є необхідним для перекладу* [12].

У зв'язку і вищевикладеним вважаємо, що відповідна посадова особа, яка приймає рішення про залучення перекладача до відповідної екстрадиційної процедури, повинна пересвідчитися як в освіті, так і кваліфікації останнього. В даному випадку у перекладача, на наш погляд, необхідно витребувати документ, який підтверджує його кваліфікацію. Таким документом є диплом про вищу освіту, де особа отримала кваліфікацію філолога з певної мови. Додатково можна також витребувати сертифікат відповідності перекладача (наприклад, сертифікація в системі УкрСЕПРО або сертифікація за стандартами Асоціації перекладачів України: СТТУ АПУ 001-2000, СТТУ АПУ 002-2000).

Для приватних установ, які надають послуги з перекладу, крім диплома про вищу освіту та сертифіката відповідності конкретного перекладача (або компанії), – ліцензію на право надання послуг з перекладу.

Крім того, необхідно з'ясувати стаж роботи особи перекладачем (і саме з якої мови), а також скільки вона має годин усного перекладу. Наприклад, до Асоціації перекладачів України усні перекладачі приймаються за умови дотримання таких вимог: мінімум 100 годин усного перекладу або рекомендації двох замовників або двох усних перекладачів, які є дійсними членами Асоціації перекладачів України [13].

По-третє, не знайшло однозначного вирішення питання витрат, які здійснюються у зв'язку із залученням перекладача до процесу екстрадиції.

Так, ч. 1 ст. 594 КПК визначено, що витрати, які виникли на території України у зв'язку з вирішенням питання про видачу особи, *вважаються процесуальними витратами* згідно з цим Кодексом.

Звернемо увагу, що зазначена спеціальна норма, яка стосується витрат, пов'язаних з вирішенням питання про видачу особи іноземній державі, мала б містити положення з врахуванням особливостей інституту екстрадиції. Однак ця норма відсилає до загальних положень чинного КПК, які визначають види процесуальних витрат та за який рахунок вони повинні здійснюватися.

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 118 КПК, до видів процесуальних витрат належать витрати, пов'язані із залученням перекладачів.

Перекладачам, згідно з ч. 4 ст. 122 КПК, повинна бути сплачена винагорода за виконану роботу, якщо це не є їх службовим обов'язком. Витрати, пов'язані із залученням та участю перекладачів для перекладу, здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України в порядку, передбаченому Кабінетом Міністрів України (ч. 2 ст. 122 КПК). Керуючись ч. 2 ст. 126 КПК перекладачі мають право оскаржити судові рішення щодо процесуальних витрат, якщо це стосується їхніх інтересів.

Приведений аналіз свідчить, що чинний КПК визначає, що витрати, які пов'язані із залученням перекладачів до процесу екстрадиції, здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України. Однак слід звернути увагу на те, що згадані положення іноді суперечать міжнародним договорам, однією із сторін яких є Україна.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 7 Договору між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про видачу правопорушників, ратифікованого Законом України від 01.07.2004 р. № 1966-IV, видана особа матиме гарантоване право найширшого захисту та, якщо потрібно, *на присутність перекладача відповідно до законодавства запитуваної Сторони*. Ч. 1 ст. 19 цього Договору передбачено, що *витрати, що виникають у зв'язку з рішенням про видачу, покриваються запитуваною Стороною до моменту передачі особи, яка підлягає видачі*, належним чином уповноваженим службовцям запитуючої Сторони, а всі подальші витрати покриваються за рахунок останньої, включаючи транспортні витрати [14].

Дещо інші договірні зобов'язання покладаються на сторони згідно з Договором між Україною та Республікою Індія про видачу правопорушників, ратифікованого Законом України від 06.03.2003 р. № 623-IV. Відповідно до ст. 21 «Витрати» Договору, *«витрати, що виникли на території запитуваної*

Договірної Сторони у зв'язку з запитом про видачу правопорушника, покриваються цією Стороною» [15].

Як бачимо, витрати, пов'язані із залученням перекладача до екстрадиційного процесу під час видачі особи іншій державі, не завжди повинні здійснюватися за рахунок коштів Державного бюджету України.

У зв'язку з цим, на нашу думку, вищезгадані норми КПК потребують приведення у відповідність з міжнародними нормативно-правовими актами.

Висновки.

1. Проаналізовані у статті норми визначають лише загальні положення залучення перекладачів, у тому числі під час видачі осіб (екстрадиції). Однак детальна процедура залишається не до кінця врегульованою. Враховуючи такий стан речей, на наш погляд, назріла необхідність нормативного визначення порядку залучення перекладачів для здійснення кримінального провадження, а також для вирішення питання про видачу особи (екстрадицію). Тому необхідно прийняти відповідну інструкцію, яка повинна передбачати не тільки порядок залучення перекладачів для здійснення кримінального провадження, а також для вирішення питання про видачу особи (екстрадицію). Крім того, інструкція повинна містити критерії, за якими визначається компетентність перекладача.

2. У зв'язку з тим, що окремі норми КПК, які стосуються витрат, що виникають на території України у зв'язку з вирішенням питання про видачу особи, суперечать міжнародним договорам, необхідно внести відповідні зміни до КПК. Зокрема, ч. 1 ст. 594 «Витрати, пов'язані з вирішенням питання про видачу особи іноземній державі» КПК після слів «... вважаються процесуальними витратами згідно з цим Кодексом» доповнити словами «... якщо інше не встановлено міжнародними договорами».

Бібліографічні посилання

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966, ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.73 № 2148-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

2. Конвенція про захист прав людини та основних свобод від 04.11.1950, ратифікована Законом України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print1389901214114940>.

5. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.07.2011 р. № 3460-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3460-17/print1389901214114940>.

6. Офіційний сайт Торгово-промислової палати [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.ucci.org.ua/ua/servtrns.html>.

7. Інструкція про порядок і розміри компенсації (відшкодування) витрат та виплат винагороди особам, що викликаються до органів досудового розслідування, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним спеціалізованим установам судової експертизи за ви-

конання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів : постанова Кабінету Міністрів України від 01.07.1996 р. № 710 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/710-96-п>.

8. *Лобойко Л. М.* Кримінальний процес : навч. посібник / Лобойко Л. М., Банчук О. А. – К., 2014.

9. *Тертишник В.М.* Кримінальний процес. Загальна частина : підручник / Тертишник В.М. – К., 2014.

10. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / відп. ред. С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. – Х., 2013.

11. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х., 2012. – Т. 1.

12. Про виконавче провадження : Закон України від 21.04.1999 р. № 606-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/606-14/print1389901214114940>.

13. Всеукраїнська громадська організація «Асоціація перекладачів України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uta.org.ua>.

14. Договір між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про видачу правопорушників [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/076_009.

15. Договір між Україною та Республікою Індія про видачу правопорушників [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/356_026.

Березняк В.С. Проблемные вопросы, связанные с привлечением переводчика во время выдачи лиц (экстрадиции). Исследованы проблемы, связанные с привлечением переводчика во время выдачи лиц (экстрадиции). Освещены пути решения проблем, которые возникают при привлечении переводчиков к процессу экстрадиции.

Ключевые слова: *затрати, компетентність, перекладач, екстрадиція.*

Bereznyak V. S. Problem issues related to the involvement of an interpreter during extradition. The author has studied issues related to the assistance of an interpreter when delivering persons (extradition). The article deals with solutions of problems that arise during the process of involving of translators in extradition.

Rules analyzed in the article define only general provisions of involvement of translators, including the issuance of persons (extradition). However the detailed procedure is not fully regulated. Taking into account this situation, there is a need to give legal definition of order of involvement of interpreters to carry out criminal proceedings, as well as the solution of issues of extradition, such as developing of an appropriate manuals. In addition, the manual must contain criteria that determine the competence of an interpreter.

Due to the fact that some norms of the Criminal Procedural Code (CPC) related costs arising in the territory of Ukraine in connection with the solution of the matter on the extradition, contradict to international agreements, it is necessary to amend the CPC. In particular, p. 1 of art. 594 "The costs associated with resolving the issue of extradition of a person to a foreign state" after the words "... considered procedural costs under this Code" must be amend with the words "... unless otherwise stipulated by international treaties."

Keywords: *costs, competence, translator, extradition.*

Надійшла до редакції 11.03.2015